
De ringer – vi svarer

Af Anne Kjærgaard, Ida Elisabeth Mørch og Jørgen Nørby Jensen

INDLEDNING

En af Dansk Sprognævns hovedopgaver er at svare på spørgsmål om dansk sprog og sprogbrug. I det daglige udføres denne opgave gennem Sprognævnets svartjeneste. Alle kan ringe (og efter aftale skrive) til Sprognævnet og få svar på deres sproglige spørgsmål, og det er en service som mange benytter sig af. For tiden besvarer Dansk Sprognævn således over 14.000 spørgsmål om året.

Hver dag sidder to medarbejdere klar ved Sprognævnets svartelefon kl. 10-12 og kl. 13-15 (om fredagen fra kl. 9.30 til kl. 12.30) og giver råd og oplysning til dem der ringer. Efter hver telefonvagt tælles de afgivne svar sammen, og særligt interessante spørgsmål og svar registreres og gemmes i nævnets svarkartotek. Her kan man altså slå op og se om Sprognævnet ved en tidligere lejlighed har svaret på et givet spørgsmål, og hvad der er blevet svaret.

I undersøgelsen der præsenteres i denne artikel, var hovedformålet at få et mere klart billede af hvem der ringer til Sprognævnets svartjeneste, og hvad de spørger om. Ligeledes ønskede vi at finde ud af om der var sket ændringer i typen af spørgsmål og i spørgerskabens sammensætning i forhold til en tilsvarende undersøgelse der blev gennemført i alle de nordiske sprognævn i 1984-86 (den danske del af undersøgelsen er beskrevet i Bojsen 1988). Og endelig var det vores ønske at undersøge hvordan svartjenesten generelt vurderes af Sprognævnets spørgere. I lighed med Bojsens undersøgelse var målet at indsamle oplysninger i forbindelse med i alt 500 spørgsmål.

UNDERSØGELSEN

Undersøgelsen blev gennemført ved Dansk Sprognævns svartelefon fra 24. januar til 21. februar 2007 og formede sig som en interviewundersøgelse. I forvejen havde vi udarbejdet et skema med spørgsmål om fx alder, køn, bopæl, erhverv og uddannelsesniveau (se bilag 1). Efter at en spørger havde stillet sit spørgsmål til Sprognævnet og fået Sprognævnets svar, blev rollerne byttet om således at det nu var Sprognævnet der stillede spørgsmål til den der havde ringet op.

I alt blev der indsamlet 501 spørgsmål. 11 spørgeskemaer måtte af forskellige grunde (fx mangelfuld udfyldning) sorteres fra, og i undersøgelsen indgår altså i alt 490 spørgsmål. Spørgsmålene udgør kun en lille del af det samlede årlige antal spørgsmål til Dansk Sprognævn (jf. ovenfor), og undersøgelsesresultaterne må derfor tages med et vist forbehold.

Interviewundersøgelsens 490 spørgsmål blev stillet af i alt 205 spillere ved 256 opkald. 24 personer ringede flere gange i undersøgelsesperioden; de har foretaget i alt 38 opkald. Antallet af førstegangsspørgere var 79 (dvs. at næsten en tredjedel af opkaldene kom fra førstegangsspørgere). 13 personer sagde af forskellige grunde nej til at deltage i spørgeskemadelen, men deres i alt 26 spørgsmål er noteret og talt med i undersøgelsen.

SPØRGERNE

Dansk Sprognævns typiske spørger er en kvinde mellem 28 og 42 år med bopæl i Region Hovedstaden. Hun har en lang videregående uddannelse, arbejder i den private sektor og stiller sit spørgsmål i forbindelse med sit arbejde. Hun kender svartjenesten fra Sprognævnets hjemmeside, har dansk som modersmål og har flere gange tidligere ringet til spørgetelefonen. Som oftest stiller hun spørgsmål om tegnsætning (komma), og så er hun i øvrigt meget tilfreds med svartjenesten, både med de svar hun får, og med at få svaret via telefon.

Sådan kunne man, lidt forsimplet, fremstille resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen. I det følgende giver vi en mere nuanceret redegørelse.

Køn

Kvinderne er i klar overvægt blandt Sprognævnets spillere. Af de interviewede i undersøgelsesperioden var 62 % kvinder og 36 % mænd (ved 2 % var der ikke oplyst køn eller navn). Tallene bekræfter således tidligere undersøgelser. I undersøgelsen fra 1984-86 (Bojsen 1988) var tallene 66 % kvinder og 34 % mænd, mens en mindre undersøgelse af

den telefoniske svartjeneste fra 1975 (Galberg Jacobsen 1976) opregnede en kønsfordeling på 60 % kvinder og 40 % mænd.

At det forholder sig sådan, kan der være flere grunde til. En forklaring på den kvindelige dominans kunne være at mænd foretrækker andre kanaler end telefonen. Ved en undersøgelse af Sprognævnets hjemmeside i foråret 2006 var den kvindelige dominans således nede på ca. 54 %. Og hvis man ser på den skriftlige svartjeneste, er der faktisk en overvægt af mænd. En optælling af almindelige spørgebrev (papirbrev) sendt til Sprognævnet i perioden 1. marts 2005 – 23. maj 2007 viste at 60,4 % af spørgerne var mænd.

Bojsen foreslår at spørgernes arbejdsfunktion delvist forklarer fordelingen af kvindelige og mandlige spillere. I Bojsens undersøgelse er den største gruppe spillere kontorfunktionærer, og da disse traditionelt er kvinder, anses det ikke for overraskende at de udgør flertallet. Samme tendens gør sig gældende i denne undersøgelse. Her udgøres den største gruppe spillere af sekretærer, assistenter og administrative medarbejdere. Der er med andre ord tale om personer der som del af deres arbejde har ansvaret for arbejdspladsens skriftlige produktion. I alt falder 15,5 % af spørgerne i denne gruppe, og af dem er 93,5 % kvinder. Også i gruppen af oversættere, translatører, tolke, tekstere og korrespondenter er der flest kvinder. Her er 11 ud af 13 (84,6 %) kvinder. Blandt projektledere og projektkoordinatorer er kønsfordelingen 81,8 % kvinder og 18,2 % mænd, og i kategorien ”Salg og marketing” er den 72,7 % kvinder og 27,3 % mænd. I to kategorier, korrekturlæsere og bibliotekarer, er der kun kvinder repræsenteret i undersøgelsen. Det bør dog nævnes at der kun var 6 korrekturlæsere og 2 bibliotekarer i alt i undersøgelsen.

Kun i fire af de i alt 23 kategorier var der en overvægt af mænd. I gruppen af ”chefer, direktører og forstandere” var mere end 60 % mænd, i kategorien ”lærere og undervisere” var kønsfordelingen 80 % mænd og 20 % kvinder, og de to journalister der i undersøgelsesperioden ringede til Sprognævnet, var også mænd. Endelig var 9 ud af i alt 12 pensionister (75 %) mænd.

Alder

Over 40 % af spørgerne (41,5 %) i undersøgelsen befinder sig i aldersgruppen 28-42 år. De yngre (under 28 år) udgør 8,8 %, de lidt ældre (mellem 43 og 57 år) 30,7 %. Størstedelen af spørgerne er altså personer i den erhvervsaktive alder, og det er nok ikke så overraskende eftersom næsten to tredjedele af spørgerne (64,4 %) stiller deres spørgsmål i forbindelse med en arbejdsopgave, jf. nedenfor. Samlet ser spørgernes aldersfordeling således ud:

Fødselsår	Respondenter	Procent
1995 eller senere (under 13 år)	0	0,0 %
1980-94 (mellem 13 og 27 år)	18	8,8 %
1965-79 (mellem 28 og 42 år)	85	41,5 %
1950-64 (mellem 43 og 57 år)	63	30,7 %
1935-49 (mellem 58 og 72 år)	28	13,7 %
1920-34 (mellem 73 og 87 år)	7	3,4 %
Før 1920 (over 87 år)	2	1,0 %
Uoplyst	2	1,0 %
I alt	205	100 %

Det er en svaghed ved undersøgelsen at spørgerne er fordelt i aldersgrupper med intervaller af 14 år og ikke efter hvor gamle de var på undersøgelsestidspunktet. Det giver et lidt skævt billede af spørgeskarens sammensætning. Gruppen af personer født mellem 1935 og 1949 indeholder således både personer der stadig er på arbejdsmarkedet, og personer der (for længst) er gået på pension.

Bopæl

Det er undertiden blevet hævdet at Dansk Sprognævns svartjeneste primært er et københavnsk serviceorgan, og undersøgelsen synes i nogen grad at understøtte dette udsagn. Mere end halvdelen af spørgerne (55,1 %) bor således i Region Hovedstaden (der dog også omfatter Bornholm). Brugerundersøgelsen af de besøgende på Dansk Sprognævns hjemmeside viste tilsvarende at næsten halvdelen (ca. 47 %) havde deres bopæl i københavnsområdet.

Bopæl	Respondenter	Procent
Region Hovedstaden	113	55,1 %
Region Sjælland	26	12,7 %
Region Syddanmark	17	8,3 %
Region Midtjylland	28	13,7 %
Region Nordjylland	9	4,4 %
Udlandet	8	3,9 %
Ikke udfyldt	4	2,0 %
I alt	205	100 %

Det er dog værd at bemærke at alle regioner i landet er repræsenteret i undersøgelsen, ligesom der også kommer spørgsmål fra personer der bor i udlandet.

Arbudssted og erhverv

Lidt mere end halvdelen af spørgerne i undersøgelsen arbejder i den private sektor, lidt under en fjerdedel i den offentlige, og resten er fordelt på „øvrige beskæftigelser“ og „øvrige“:

Arbudssted	Respondenter	Procent
Den private sektor	103	50,2 %
Den offentlige sektor	48	23,4 %
Øvrige beskæftigelser	15	7,3 %
Øvrige	37	18,0 %
Ikke oplyst	2	1,0 %
I alt	205	100 %

Inden for den private sektor finder man flest spørgerne (62,1 %) fra private firmaer, fx reklamebureauer, men også spørgerne fra massemedier og diverse organisationer er repræsenteret. Fra den offentlige sektor kommer 60,4 % af spørgerne fra den offentlige forvaltning, mens en fjerdedel af spørgerne er knyttet til en uddannelsesinstitution. Resten af spørgerne er fordelt på forskellige offentlige institutioner.

„Øvrige beskæftigelser“ omfatter bl.a. uspecificerede kontorer og freelancere, mens kategorien „øvrige“ dækker over arbejdsløse, studerende/skoleelever og pensionister.

Størstedelen af spørgerne i undersøgelsen er det man kunne kalde professionelle sprogbrugere, dvs. personer der på den ene eller anden måde beskæftiger sig med sprog på deres arbejdsplads. I undersøgelsen drejer det sig fx om kommunikationsmedarbejdere, sekretærer, oversættere, tolke, tekstforfattere, tekstere, korrekturlæsere, redaktører, journalister, bibliotekarer og undervisere.

Spørgsmålenes kontekst

Spørgernes fordeling på erhverv og arbejdssted viser at brugerne af nævnets telefonservice som hovedregel er sprogbrugere med et akut behov for sproglig rådgivning. I undersøgelsen oplyste 64,4 % af spørgerne da også at de stillede deres spørgsmål i forbindelse med arbejde. De allerfleste spørgsmål (81 %) var udsprunget af et konkret problem med en

tekst som spørgeren netop sad og arbejdede med, og de fleste tekster (75,1 %) var tekster med en målgruppe på over fem personer, fx bøger, avisartikler, brochurer, reklametekster, hjemmesidetekster, nyhedsbreve, pressemeddelelser og artikler til diverse fagblade. Det vil sige at Sprognævnets anbefalinger kan nå ganske langt omkring, hvis de da ellers bliver fulgt.

Der var dog også en del spørgsmål (19,5 %) som blev stillet af privatpersoner, og som blot afspejlede en almindelig interesse for sproglige forhold, eller som var affødt af diskussioner med familie, venner eller kolleger, herunder selvfølgelig også de klassiske væd-demål. 3,9 % af spørgsmålene blev stillet i forbindelse med uddannelse, og ved 11,7 % af spørgsmålene kunne spørgerne ikke entydigt placere spørgsmålet under privat interesse eller arbejde.

Uddannelse

Udannelsesniveaut blandt Sprognævnets spørgere er generelt højt. I undersøgelsen oplyste over halvdelen at de havde en lang videregående uddannelse, mens knap en fjerdedel havde en kort videregående uddannelse.

Uddannelse	Respondenter	Procent
Folkeskole, 7 år eller kortere	1	0,5 %
Folkeskole 8-10 år	6	2,9 %
Mellem- eller realskole	3	1,5 %
Studenter, hf- eller hh-eksamen	21	10,2 %
Erhvervsuddannelse	15	7,3 %
Videregående uddannelse – kort	50	24,4 %
Videregående uddannelse – lang	104	50,7 %
Går stadig i folkeskole	0	0,0 %
Ved ikke/vil ikke oplyse	0	0,0 %
Ikke udfyldt	5	2,4 %
I alt	205	100 %

Kendskab til Sprognævnet

De fleste af de interviewede spørgere i undersøgelsen havde tidligere benyttet sig af Dansk Sprognævnets telefoniske svartjeneste, men der var dog også ganske mange debutanter. I alt 38,5 % var førstegangsspørgere:

Har du ringet før?	Respondenter	Procent
Aldrig	79	38,5 %
Nogle gange	77	37,6 %
Ofte	49	23,9 %
Ikke udfyldt	0	0,0 %
I alt	205	100 %

På de fleste punkter adskiller førstegangsspørgerne sig ikke nævneværdigt fra de øvrige spillere, men aldersfordelingen er en smule anderledes. Nye spillere mellem 28 og 42 år udgør 49,4 % (mod 41,5 % totalt), mens andelen af spillere mellem 13 og 27 år er oppe på 13,9 % (mod 8,8 % totalt). Dette kan intuitivt tolkes sådan at der løbende kommer nye unge spillere til.

Hvor kender spillerne spørgetelefonen fra?

Dette spørgsmål var øjensynligt ikke helt let at svare på. Mere end 10 % af spillerne i undersøgelsen kunne således ikke huske hvor de kendte Sprognævnets svartelefon fra, eller svarede at de „altid“ havde kendt den. En næsten lige så stor procentdel (9,3 %) havde oprindeligt hørt om denne service via deres uddannelse, mens ca. 16 % kendte den fra deres arbejdsplads. 5,4 % af spillerne oplyste at de kendte svartjenesten fra Sprognævnets skrifter, især Nyt fra Sprognævnet, men de allerfleste (51,7 %) opgav internettet som kilde til deres viden. Dette kan ikke overraske. I vore dage søger folk efter oplysninger på internettet. Og hvis man søger oplysninger om dansk sprog, vil man hurtigt finde vej til Sprognævnets hjemmeside (www.dsn.dk) og til telefonnummeret til spørgetelefonen.

Tallene viser også at det er vigtigt at Sprognævnet vedligeholder og opdaterer sin hjemmeside: Hjemmesiden er simpelthen mange spilleres allerførste møde med Sprognævnet, og der er ikke noget der tyder på at det vil ændre sig i den nærmeste fremtid. Blandt førstegangsspørgerne var det således over 70 % der havde fået kendskab til Sprognævnet via internettet.

13,7 % af spillerne oplyste at de havde fået kendskab til Sprognævnets spørgetelefon på anden vis, fx fra medierne eller fra venner og familie.

Var det svært at komme igennem?

Mere end 90 % af spillerne (93,2 %) svarede nej til dette spørgsmål, og det må betegnes som yderst tilfredsstillende. Resultatet står i kontrast til undersøgelsen fra 1980'erne hvor næsten halvdelen af de interviewede måtte ringe op mere end en gang før der var forbin-

delse (jf. Bojsen 1988: 32). Forklaringen er formodentlig at Sprognævnet i sommeren 2005 fordoblede bemanningen af Sprognævnets spørgetelefon således at der nu sidder to medarbejdere klar ved telefonerne hver dag. Dette har tydeligvis gjort det meget nemmere at komme igennem til Sprognævnet. Af de mange der svarede nej til spørgsmålet, tilføjede en del da også „ikke længere“.

Fik spørgerne svar på deres spørgsmål?

Langt de fleste af spørgerne i undersøgelsen (92,7 %) svarede at de syntes de havde fået svar på deres spørgsmål, og andet ville egentlig også have været mærkeligt. Når man ringer til spørgetelefonen, gør man det formodentlig i tillid til at Sprognævnet er det rette sted at henvende sig med spørgsmål om det danske sprog. Dette gør sig selvfølgelig i endnu højere grad gældende for de spørgerne der jævnligt benytter sig af Sprognævnets svartjeneste. Når man ringer op for anden gang, er det normalt fordi man har været tilfreds med svaret første gang. Desuden fortsætter samtalen som regel indtil spørgsmålet er besvaret.

Af de meget få spørgerne der i undersøgelsen ikke fik svar på deres spørgsmål, er de fleste sendt videre til andre institutioner. Spørgerne der stiller spørgsmål om danske dialekter, bliver som hovedregel anbefalet at kontakte enten Københavns Universitets Afdeling for Dialektforskning eller Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektologi på Aarhus Universitet. Og spørgerne der søger oplysninger om sted- eller personnavne, henvises som hovedregel til Københavns Universitets Afdeling for Navneforskning.

Tilsyneladende har nærmest alle spørgerne altså fået svar på deres spørgsmål, og alle må vel så være tilfredse? På spørgsmålet om hvad de syntes om telefontjenesten generelt, svarede alle spørgerne i undersøgelsen da også at de var „tilfredse“ eller „meget tilfredse“.

Fra andre sammenhænge ved vi dog at Sprognævnet ikke er lige populært alle vegne, men det hører absolut til sjældenhederne at folk ringer til spørgetelefonen for at give udtryk for deres utilfredshed. Som regel ringer folk for at få svar på et konkret sprogspørgsmål, og hvis man ikke på forhånd har tiltro til Sprognævnets ekspertise, finder man næppe på at ringe. Og vi kan selvfølgelig heller ikke vide hvor mange der var tilfredse med det svar de fik sidst de ringede og netop derfor ikke har ringet op igen.

Endelig bør det understreges at det at have fået svar på sit spørgsmål ikke nødvendigvis er det samme som at være tilfreds med svaret! En spørger i undersøgelsen fik at vide at

den eneste korrekte stavemåde er *ætanol* (jf. Retskrivningsordbogen, 3. udg., 2001). Han fik altså svar på sit spørgsmål om stavemåden af et vanskeligt ord, men erklærede at han var utilfreds med at man ikke måtte skrive *ethanol*!

Ville spørgerne hellere have haft svaret via en anden kanal?

I sommeren 2005 lukkede Sprognævnet efter mange overvejelser for modtagelsen af skriftlige spørgsmål pr. e-mail. I stedet blev der åbnet en ekstra linje til spørgetelefonen (jf. ovenfor).

Det meget store antal spørgsmål som indtil 2005 var blevet stillet pr. e-post, medførte store resurseproblemer, og Sprognævnet måtte indse at det ikke havde kapacitet til at besvare alle de skriftlige spørgsmål. I slutningen af den periode hvor Sprognævnet svarede på e-mail, kunne der således gå flere uger – i enkelte tilfælde flere måneder – før en spørger fik svar på sit spørgsmål, og det var en utilfredsstillende situation, både for spørgerne og for Sprognævnet.

Resultaterne fra undersøgelsen antyder at beslutningen om at lukke for e-mail-spørgsmål var rigtig. Mere end tre fjerdedele af spørgerne (76,1 %) svarede således nej til at de hellere ville have svaret via en anden kanal end telefonen. Det samlede antal spørgsmål til Dansk Sprognævn er da heller ikke faldet siden lukningen. I 2006 besvarede Sprognævnet i alt 14.729 sproglige spørgsmål, og det er det største antal siden nævnets oprettelse i 1955 (jf. Dansk Sprognævns Årsberetning 2006: 8).

Mange spørger gav udtryk for at det er meget nemmere og hurtigere at ringe, og at det er en klar fordel at man får svaret „her og nu“. En del tilføjede at de lettere kunne gøre rede for deres spørgsmål mundtligt, og mange bemærkede at det var rart med den „personlige betjening“. Flere kunne dog ønske sig længere åbningstider, fx at der sommetider var åbent om aftenen eller i weekenden.

Af de knap 25 % af spørgerne som svarede ja til at de hellere ville have haft svaret via en anden kanal, bemærkede flere at de helst selv ville kunne finde svaret på Sprognævnets hjemmeside. Resten svarede at de hellere ville have deres svar pr. e-mail, fx fordi de så havde „skriftlig dokumentation“, eller fordi et e-mail-svar hurtigt kan formidles videre til andre. Flere af de spørger der huskede situationen fra før sommeren 2005, tilføjede dog at det kun gjaldt hvis man kunne få et hurtigt svar: De havde ikke lyst til at vente flere uger på en reaktion fra Sprognævnet.

SPØRGSMÅLENE

Spørgsmålskategorier

I interviewet blev spørgsmålet noteret i et særligt felt på skemaet. Da alle skemaer var samlet ind, gennemgik vi alle spørgsmålene for at placere dem i et antal kategorier. Vi benyttede en simplificeret udgave af en emnetaksonomi som er under udvikling på Sprognævnet. Begrundelsen for at anvende netop disse kategorier er at vi af erfaring ved at der stilles spørgsmål om disse emner. Overkategorierne i denne taksonomi er en blanding af traditionelle lingvistiske emner og sprognævnrelevante kategorier. Der er tale om følgende 11 kategorier der vil blive beskrevet nærmere og eksemplificeret i det følgende:

1. syntaks
2. semantik
3. pragmatik
4. udtale (fonetik)
5. ortografi
6. interpunktion
7. leksis (ordforråd)
8. layout
9. domæne
10. videnscenterspørgsmål
11. morfologi

Morfologi er pga. tekniske hensyn placeret sidst. Disse 11 kategorier er yderligere delt op i et antal underkategorier (se bilag 2).

Fordeling af spørgsmål på hver spørgsmålskategori

Spørgsmålene fordeler sig inden for hovedkategorierne som det ses af opstillingen nedenfor, med den største kategori øverst (som tidligere nævnt indgår der kun 490 spørgsmål i undersøgelsen fordi enkelte spørgsmål var noteret så sparsomt at det ikke var muligt at finde ud af hvad der faktisk var blevet spurgt om):

Spørgsmålskategorier	Spørgsmål	Procent
Ortografi (kat. 5)	120	24,5 %
Interpunktion (kat. 6)	98	20,0 %
Syntaks (kat. 1)	92	18,8 %
Morfologi (kat. 11)	54	11,0 %
Semantik (kat. 2)	42	8,6 %
Leksis (kat. 7)	30	6,1 %
Pragmatik (kat. 3)	28	5,7 %
Videnscenterspørgsmål (kat. 10)	16	3,3 %
Udtale (kat. 4)	10	2,0 %
Layout (kat. 8)	0	0,0 %
Domæne (kat. 9)	0	0,0 %
I alt	490	100 %

Som det fremgår af skemaet, er der ikke eksempler på spørgsmål inden for alle kategorier i undersøgelsens materiale, fx indgår der ikke spørgsmål inden for kategorierne *layout* og *domæne*, men det må skyldes tilfældigheder. Vi kender disse spørgsmål fra arbejdet i svartjenesten på andre tider – et layoutspørgsmål kan fx være om tegnsætning og brugen af store og små bogstaver i forbindelse med punktopstillinger. Spørgsmål om domæne drejer sig ofte om en fagspecifik brug af et ord som i almensproget bruges på en anden måde, fx *en buks*, *en brille*.

ORTOGRAFI

Der er ikke noget underligt i at ortografi er den kategori som der er flest spørgsmål inden for. Det er Dansk Sprognævn som fastlægger den danske retskrivning og offentliggør denne i Retskrivningsordbogen. Den seneste udgave af ordbogen, 3. udgave, udkom i 2001, og der er naturligvis mange nye ord som ikke er med i ordbogen. Hvis man er usikker på et nyt ords stavemåde eller bøjning, kan man derfor ringe til Sprognævnet for at spørge. Endvidere er der mange som ringer og beder om hjælp til at forstå retskrivningsreglerne eller til at benytte en given regel i forhold til et ord som ikke er nævnt som eksempel. Der er også en del som ringer og spørger om ord som er opført på alfabetisk plads i ordbogen, men som de af forskellige årsager alligevel er usikre på. Spørgsmålene fordeler sig således:

Ortografi	Spørgsmål	Procent
Et eller to ord	19	15,8 %
Bogstaver	1	0,8 %
Stavning	21	17,5 %
Tegn, symboler og mellemrum	8	6,7 %
Store eller små bogstaver	31	25,8 %
Orddeling ved linjeskift	4	3,3 %
Ad eller af	3	2,5 %
Forkortning	13	10,8 %
Bindestreg	20	16,7 %
I alt	120	100 %

Store eller små bogstaver

De hyppigste spørgsmål inden for ortografi er spørgsmål om store eller små bogstaver (25,8 %). Alle kender grundreglerne om at navne skrives med stort, og at man begynder med stort bogstav efter punktum, men alligevel dukker der mange spørgsmål op inden for dette emne. Spørgsmålene drejer sig bl.a. om at afgøre hvornår noget er et navn, og om hvorvidt en forkortelse skrives med store eller små bogstaver. For eksempel skal *EU-Kommissionen* og *EU-Parlamentet* have stort bogstav i sammensætningens andetled fordi de i sig selv er navne, mens *EU-lovgivning* har lille bogstav i andet led i sammensætningen fordi der ikke er tale om et navn. Det er også et tilbagevendende spørgsmål om om love skal skrives med stort eller lille bogstav (det anbefales at skrive med lille, jf. § 12.9.b i Retskrivningsordbogen, 3. udg., 2001). Et meget hyppigt spørgsmål er om stillingsbetegnelser skal med stort eller lille begyndelsesbogstav (med lille, jf. § 13.3). Og en sidste type spørgsmål drejer sig om *I, jer* og *jeres*, idet mange tror at *jer* og *jeres* også skal skrives med stort. Det skal de ikke, og sådan har det været i officiel retskrivning lige siden den første retskrivningsordbog udkom i 1872. *De, Dem* og *Deres* skrives derimod med stort i tiltale. Grunden er ikke – som mange vistnok tror – at man med de store for bogstaver udviser høflighed. Det er derimod for at man kan skelne dem fra ordene *i, de, dem* og *deres*. Ordene *jer* og *jeres* kan ikke forveksles med andre ord, og derfor er der ingen grund til at bruge store for bogstaver.

Stavning

Den næststørste gruppe under kategorien ortografi er stavning (17,5 %). Under denne betegnelse har vi kategoriseret spørgsmål om fx *faderen* eller *faren* er korrekt stavemåde

(begge er korrekte). Hvordan staves *al-Qaeda* (sådan), er der *h* i *Thor* (både *Tor* og *Thor* står på listen over godkendte drengenavne), hvordan staves *ætanol* (sådan), er *stereotyp* med *p* eller *b* til sidst (med *p*), og hvad slutter *numeroskop* på (på *p*). Der blev i 3. udgave af RO ændret i bøjningen af ord som *afbud*, *udbud*, *tilbud* osv. Disse ord skal nu, i overensstemmelse med den almindelige udtale med kort vokal, alle i bestemt form have to *d*'er. I undersøgelsen er der således et spørgsmål om ordet *udbud*, *udbuddet*. I undersøgelsen havde vi også spørgsmål om stavningen af et udpræget talesprogligt ord: Skal man skrive *om'er* eller *ommer*? Ordet, som betyder 'at noget skal gøres om', er ikke med i ordbøger over dansk, men det eksisterer og har i en periode været meget populært i forbindelse med en tv-reklame. I *ommer* er vokalen kort (ordet rimer på *kommer*), og derfor skal der skrives to *m*'er.

Vi blev også spurgt om om der er sket ændringer i stavningen af ordet *såmænd*. Det er der ikke, men som spørgeren havde observeret, er det ganske rigtigt et ord som i temmelig mange tilfælde staves *såmen*. Vi gætter på at denne stavemåde afspejler en udtale uden stød, og at nogle sprogbrugere måske blander det sammen med udtryk som *nå men*, *jamen* og lignende. I Sprognævnet vil vi holde et vågent øje med ordet.

Bindestreg

Spørgsmål om bindestreg tegner sig for 16,7 % af spørgsmålene under ortografi. Ofte er der en tæt forbindelse mellem spørgsmålene om bindestreg og spørgsmålene i andre kategorier.

Nedenfor vil vi give eksempler på 7 klassiske spørgsmål om bindestreg, og nogle af disse kan overlappe med andre kategorier, fx "et eller to ord" (sær- og sammenskrivning), sammensætninger med tal, tegn og symboler, sammensætninger med forkortelser og gruppesammensætninger. I det følgende nævnes eksempler på denne type spørgsmål med udgangspunkt i bindestreg.

Klassiske bindestregsspørgsmål

- a. Spørgerne er usikre på meget lange ord

Et klassisk bindestregsspørgsmål er fx om *forretningskonsulentafdeling* er i et ord. Kan det virkelig være rigtigt at man kan have så langt et ord uden bindestreg? Ja, når man udtaler ordet med bare et hovedtryk, så er det i et ord. Desuden har vi spørgsmål om om man fx kan skrive *krak-kort*, eller om det skal være *krakkort*? Vi anbefaler *krakkort*, men af hensyn til læseligheden kan man indsætte en bindestreg (jf. § 57.8 i Retskrivningsordbogen).

- b. Adjektiver som førsteled i sammensætning
Skal man skrive *på let forståelig vis* eller *på letforståelig vis*? Ordet *letforståelig* står som opslagsord i RO som et adjektiv, så det er i hvert fald korrekt at skrive det i et ord. Imidlertid kan ordforbindelsen også udtales med to hovedtryk, og derfor kan det også skrives i to ord.
- c. Sammensætninger med tal skrevet som tal
Nogle spørgere vil ikke være i tvivl om at man med bogstaver skriver fx *fjerdegenerationskunstgræs* i et ord. Men hvis man vil skrive det med tallet 4. i stedet for, kan der opstå tvivl om antallet af bindestreger, og den korrekte form er her *4.-generationskunstgræs*.
- d. Sammensætninger med forkortelser
Der skal bindestreg i sammensætninger med forkortelser, fx IP-telefoni.
- e. Engelske lån og andre fremmedord
Vi fik et spørgsmål om om man skal skrive *back-end* eller *backend* og *front-end* eller *frontend*. Begge ord skal skrives i et ord uden bindestreg, altså *backend* og *frontend*. Vi blev også spurgt om ordet *rail beam* skulle skrives *rail-beam*, *rail beam* eller *rail-beam*. Også her bør ordet efter danske retskrivningsregler skrives i ét ord og uden bindestreg.
- f. Ved fælles orddel
I stedet for fælles orddel, fx *Teknik- og Forsyningsudvalget*.
- g. Ved gruppesammensætninger
Sarah Bernhardt-kage er en typisk gruppesammensætning idet *Sarah Bernhardt* er i to ord. Der kan opstå tvivl om hvorvidt en sammensætning retter sig efter reglerne om udeladelse af en fælles orddel (se punkt f. ovenfor), eller om der er tale om en gruppesammensætning. Der kommer således ofte spørgsmål om fx *børn og unge-udvalg*. Dette skrives som en gruppesammensætning fordi det er *et udvalg for børn og unge*, og der er ikke tale om *et børneudvalg* og *et ungeudvalg*, som ville skulle skrives *børne- og ungeudvalg*. Denne skelnen afføder en del spørgsmål.

De andre store grupper af spørgsmål under ortografi er ”et eller to ord”, ”forkortning”, ”tegn, symboler og mellemrum”. Nedenfor nævnes eksempler på disse.

Et eller to ord (adverbier og præpositioner)

De hyppigste spørgsmål i denne kategori er spørgsmål af typen: Skal man skrive ... (*ser man*) *indenfor disse felter* eller ... (*ser man*) *inden for disse felter*?. Og svaret er at hvis der er en styrelse (her: *disse felter*), skal *inden for* skrives i to ord. Hvis der ikke er en styrelse, skal det skrives i et ord, fx *vær venlig at komme indenfor*.

Et andet eksempel fra denne kategori er om *selvom* er i et eller to ord. Og svaret er at begge dele er korrekt. Før 1986 måtte man kun skrive *selv om*.

Et eller to ord, sær- eller sammenskrivning

Et spørgsmål er: Staves det *fair trade* eller *fairtrade*? Det korrekte svar er at det er i et ord, *fairtrade*, og en sammensætning med *produkt* bliver altså *fairtradeprodukt*. Begrundelsen er at ordet udtales med et hovedtryk og dermed er en sammensætning på dansk.

Andre eksempler på at spørgeren har været i tvivl om særskrivning eller sammenskrivning er *live musik* – *livemusik*, *søndags åben* – *søndagsåben*, *web cam* – *webcam*, *system integrator* – *systemintegrator*. I alle disse tilfælde har svaret været at fordi ordene udtales med et hovedtryk, skal de skrives sammen i et ord. En af grundene til at dette område ofte volder problemer, er netop at det afhænger af udtalen. Hvis man er usikker på hvordan ordet skal udtales, kan det være svært for spørgeren selv at afgøre (og somme tider får vi spørgsmål i svartjenesten som også vi kommer i tvivl om fordi begge udtaler er mulige). En anden grund til forvirring kunne være påvirkningen fra engelsk hvor sammensætninger ofte er skrevet i to ord.

I materialet finder man også et spørgsmål om om et udtryk er et toleddet navn eller en sammensætning, nemlig om følgende navn skrives *Brammingegnen* el. *Bramming Egnen* (det er i et ord).

Der er mere om sammensætninger nedenfor i afsnittet om morfologi, men dér er mere fokus på fugebogstaver og førsteleddets form.

Forkortning

I denne kategori finder man især spørgsmål om hvordan konkrete ord og udtryk forkortes, fx *cpr-nr.* og *CPR-nr.* (begge), *ved hjælp af: vha.* eller *v.h.a.* (*vha.* og *ved hj.* af er rigtige), og er både *fx* og *f.eks.* tilladte (ja).

Desuden kommer der ofte mere principielle spørgsmål om forkortelser, fx hvorfor der er punktum i *f.s.v.* (*for så vidt*), men ikke i *osv.* (*og så videre*). I forkortelser af forbindelser der består af flere ord, sættes der da som hovedregel også punktum efter hvert af de forkortede ord, fx *p.b.v.* (*på bestyrelsens vegne*) og *f.eks.* I enkelte af den slags flerordsforkortelser som er særlig almindelige, kan man dog også nøjes med slutpunktummet, fx *mfl.* (el. *m.fl.*), *mht.* (el. *m.h.t.*) og *mv.* (el. *m.v.*). Og i et par meget hyppige forkortede ordforbindelser er det kun forkortelsen med ét punktum der er korrekt, fx *dvs.* – og altså *osv.*

I undersøgelsesperioden fik vi også spørgsmål om forkortelser af måleenheder. De er en vigtig undtagelse fra hovedreglen om at der normalt bruges punktum i forkortelser

med små bogstaver. Således skrives forkortelser som *m*, *cm*, *mm*, *l* og *kg* uden punktum. Skrivemåderne er fastsat i det internationale målesystem, *SI-systemet*, og Sprognævnet har ikke myndighed til at ændre på dem.

Endvidere var der et spørgsmål om man godt kan have både forkortelsespunktum og bindestreg. Det kan man i fx *B.T.-læser*, *ph.d.-studerende* og *cand.mag.-produktion*.

Tegn, symboler og mellemrum

Mange spørgsmål i denne kategori drejer sig om tal og sammensætninger; de er beskrevet ovenfor under bindestreg. Men der kommer også spørgsmål om mellemrum, fx om der skal være mellemrum mellem tal og forkortelse i fx adressen 2. *th.* (ja, det anbefaler vi). Og ligeledes om der skal være mellemrum mellem tal og symboler, fx *90°* og *25 %* (vi anbefaler mellemrum i forbindelse med %-tegnet. Når man skriver ordet *procent* i stedet for at bruge procenttegnet, laver man jo også mellemrum mellem tallet og *procent*: 25 procent), i forbindelse med grader-tegnet kan man skrive fx en vinkel på *90°* og minus *10 °C* eller minus *10° C* (jf. RO (opslaget 2. C)).

I denne kategori falder også spørgsmål om placeringen af anførselstegn i forhold til andre sætningstegn. Hovedreglen er at ”[p]unktum og komma der afslutter en replik uden spørgsmålstegn eller udråbstegn mv., [...] valgfrit [kan] sættes foran eller efter anførselstegnet. Det er almindeligst at sætte punktum og komma foran anførselstegnet” (RO, 2001, § 59,4).

Desuden kommer der spørgsmål om brugen af accenter i dansk.

De tre resterende kategorier under ortografi er der ikke så mange spørgsmål inden for i undersøgelsesmateriale, men de kommer ganske jævnlige i Sprognævnets rådgivning. Det drejer sig om spørgsmål om orddeling ved linjeskift, bogstaver (herunder alfabetisering) og om man skal skrive *ad* eller *af* i en given kontekst.

Orddeling ved linjeskift

Vi fik i perioden et spørgsmål om om man må dele ord mellem *-sp-*, *-st-*, *-sk-*. Det må man gerne nu, men mange ældre danskere har i deres skoletid lært remsen: ”sp, st, sk – man aldrig dele må”. Denne regel blev afskaffet allerede i 1955. I vore dage består reglerne for orddeling af nogle grundprincipper suppleret med to forskellige principper for orddeling, dels orddeling ved betydningsbærende orddeler, dels orddeling uafhængigt af betydningen. Man kan læse nærmere om dette i RO § 15-17.

Ad eller af

I dansk udtale er der ingen forskel på disse to præpositioner, men det er der i skriften, og det volder ofte den skrivende problemer. Materialets eksempler er meget typiske:

1. *han smed papiret ud af/ad vinduet (ad = 'gennem')*
2. *katten faldt ud af/ad vinduet (af = 'fra vindueskarmen')*
3. *du kan rejse gennem landet gentagne gange, ad/af en hvilken som helst rute du vælger (ad = 'langs')*

INTERPUNKTION

Den overordnede kategori der indeholder næstflest spørgsmål, er interpunktion. Kategorien omfatter spørgsmål om punktum, komma, semikolon, kolon, udråbstegn og tankestreg. I undersøgelsen er der ikke eksempler på spørgsmål om udråbstegn og tankestreg, men til gengæld er næsten alle spørgsmål om kommatering (94 %), få om punktum (3 %), semikolon (2 %) og kolon (1 %). I alt var der 98 spørgsmål inden for interpunktion.

Langt de fleste af kommaspørgsmålene drejede sig om såkaldt traditionelt komma, dvs. den variant af kommareglerne hvor der sættes komma foran ledsætninger (startkomma). Ganske få spørgsmål gik på hvordan man korrekt sætter komma efter varianten uden komma foran ledsætninger (uden startkomma). Det sidste er den variant af kommasystemet som Sprognævnet anbefaler, men det er altså ikke den vi får spørgsmål om, hvilket desværre nok skyldes at der ikke er særlig mange som bruger denne variant. En mere positiv konklusion kunne være at varianten uden startkomma er nemmere at bruge og derfor ikke giver anledning til lige så mange spørgsmål!

Nogle spørgere ringer fordi de kommer i tvivl om om det kan passe at der skal være så mange kommaer i deres sætning, fx ”hvis alle, du kender, er seriøse, ser deres chancer bedre ud”, ”jeg svarede, så godt jeg kunne, ud fra det grundlag, mine samtaler med ham har givet mig”. I eksemplerne sættes traditionelt komma med komma foran ledsætninger, og antallet af kommaer bliver derfor højt.

Vi får også en del spørgsmål om komma ved sætningsknode. Hvis man sætter startkomma, kan kommaet udelades foran den ledsætning hvorfra et led er flyttet frem. Hvis man ikke sætter startkomma, skal der heller ikke sættes startkomma ved sætningsknuder. Et eksempel fra materialet er med startkomma: ”Det tror jeg(.) er en af de ting, man kan lære af”. Samme eksempel uden startkomma: ”Det tror jeg er en af de ting man kan lære af”. Uden knude er sætningen ”Jeg tror, det er en af de ting, man kan lære af” (med startkomma) (RO, § 49.5).

SYNTAKS

Syntaks er den tredjestørste kategori, og inden for kategorien fordeler spørgsmålene sig således:

Syntaks	Spørgsmål	Procent
Kongruens	19	20,7 %
Sætningsled	1	1,1 %
Helsætning	0	0,0 %
Ledsætning	3	3,3 %
Andre sætningstyper	0	0,0 %
Ledstilling	1	1,1 %
Nominal	2	2,2 %
Forbindelsesart	0	0,0 %
Faste konstruktioner	3	3,3 %
Adverbielt -t	16	17,4 %
Valg af pronomen (tal og kasus)	30	32,6 %
Brug af præposition	16	17,4 %
Og eller <i>at</i>	1	1,1 %
I alt	92	100 %

Som man kan se, er der fire store underkategorier, nemlig valg af pronomen, kongruens, brug af præposition og adverbielt -t.

Valg af pronomen

Denne kategori omfatter spørgsmål om om man skal vælge fx *hans* eller *sin*, *de* eller *dem*, *dets* eller *sin*.

Det som afgør om man vælger *sin* eller *hans*, er om der er reference til sætningens subjekt eller ikke, fx *sådan formulerede en formand slutreplikken i sin/hans nytårsudtalelse*. Her skal det være *sin* fordi det refererer til *en formand*, som er sætningens subjekt.

Normalt bruger man *sin* og *dets/dens* ligesom man bruger *sin* og *hans*, dvs. *sin* når der refereres til sætningens subjekt. I følgende sætning: *anbring håndtaget i sin/dets oprindelige stilling* rådede vi da også til *dets*, da *håndtaget* ikke er subjekt i sætningen.

Et særligt problem med pronomenerne er når der kommer en relativsætning efter pronomenet, fx i sætningen *De/dem der kommer nærmest en forklaring, er de/dem der holder*

sig til sandheden. Hovedreglen er at man bruger nominativ (her *de*) når pronomenet er subjekt i sætningen. I alle andre tilfælde bruger man akkusativ (her *dem*). I overensstemmelse hermed anbefalede vi spørgeren at skrive *De der kommer nærmest en forklaring, er dem der holder sig til sandheden*. Sprognævnets svarpraksis på dette område lægger sig altså ret nært op ad det der står i *Håndbog i Nudansk* (Galberg Jacobsen og Stray Jørgensen, 2005: 124 ff.). Men der er tale om et område hvor der er stor vaklen i sprogbrugen, og der er mange afvigelser fra hovedreglen. Fx er der næppe ret mange der kunne finde på at sige *de ovre fra nr. 5 kommer på besøg i aften*. Her vil de fleste formodentlig foretrække *dem ovre fra nr. 5 kommer på besøg i aften* – også selvom pronomenet er subjekt i sætningen.

Et fjerde eksempel er *jeg kæmper for at sælge ham en tur idet jeg ligesom han/ham ignorerer konsekvenserne*. Her rådede vi til *han* fordi pronomenet kan siges at fungere som subjekt i en underforstået sætning: *.. ligesom han (ignorerer) ...*. Men i øvrigt er akkusativformen meget udbredt og føles af de fleste som naturlig i sådanne sætninger, i hvert fald i talesproget og i uformelt skriftsprog. Den accepteres dog ikke af alle sprogbrugere, og det kan være grund til at være lidt tilbageholdende med den.

I denne kategori er der også et enkelt mere principielt spørgsmål om hvorvidt vi skal have et særligt kønsneutralt personligt tredjepersonspronomen. Spørgeren foreslog *hen* med bøjningen *hum* og *hens*. Dette bliver Sprognævnet jævnlige spurgt om, og vi gemmer omhyggeligt alle forslag og afventer at de evt. vinder indpas i sprogbrugen.

Kongruens

Spørgsmålene om kongruens drejer sig fx om om man skal bruge den bøjede eller ubøjede form af præteritum participium, fx *vores optikere er autoriserede/autoriseret* (autoriserede). Andre stiller spørgsmål om talkongruens efter tal, fx *1,1 million(er), 0,14 sekund(er)* (*million, sekunder*). Og andre om forholdet mellem streng kongruens og faste udtryk, fx *Rådet skal være opmærksomt/opmærksom/opmærksomme på* (her vil det faste udtryk ”være opmærksom på” nok være den mindst påfaldende variant, mens *opmærksomme* også kan bruges fordi *rådet* består af en flerhed af personer, og endelig kan *opmærksomt* (med *t*) naturligvis også accepteres som den strengt grammatisk variant). Endelig er der også et klassisk spørgsmål i materialet om om der skal flertals-r på *kommune* i *Fakse og Vordingborg Kommune(r)* (det er valgfrit).

Adverbielt -t

Spørgsmål om adverbielt -t er meget almindelige i nævnets rådgivningstjeneste, og de er også godt repræsenteret i undersøgelsesmaterialet. Spørgernes problem er at adjektiver som bruges som adverbium, og som ender på -*lig*, kan udelade det adverbielle -*t* når ordet

bruges som gradsadverbium, mens *-t*et er obligatorisk når ordet bruges som mådesadverbium. Et eksempel fra undersøgelsen er *hun tog sin sygdom alvorlig(t)* (i det faste udtryk ”tage noget alvorligt” har man altid *-t*). Et andet eksempel er *man er blevet ualmindelig(t) dårlig(t) behandlet* (her er *ualmindelig(t)* et gradsadverbium og *-t*et er valgfrit, *dårligt* er et mådesadverbium og skal have *-t*).

Brug af præposition

Denne kategori omfatter spørgsmål om hvilken præposition (hvilket forholdsord) Sprognævnet synes er bedst sammen med et givet verbum og efterfølgende substantiv.

Eksempler er:

- *du kan betale for x ved/i/på post selv-automat (ved, i)*
- *med potentiale til/som kvalitetschef (som)*
- *ud/over/op/ned til Lemvig (det kommer an på hvor man er)*
- *i/på Skagen (det kommer an på om man tænker på hele området eller kun på byen)*
- *din ansøgning til/om stillingen (til)*
- *i/på Vega (begge er mulige)*

Ofte er der ikke noget entydigt korrekt svar på disse spørgsmål. I nævnets rådgivning slår vi op i forskellige ordbøger og opslagsværker og finder eksempler der ligner. Desuden kan man gøre opmærksom på at forskellige personers sprogfølelse kan være forskellig, men som regel peger traditionen og sprogbrugen i retning af at foretrække den ene præposition frem for den anden (eller de andre).

Restgruppe inden for syntaks

De sidste kategorier inden for syntaks har meget få spørgsmål. Det drejer sig bl.a. om faste konstruktioner, fx om det hedder *i sommer* eller *i sommers* (Retskrivningsordbogen godtager kun formen *i sommer*).

Desuden er der enkelte mere grammatiske spørgsmål om sætningsled, ledsætninger, ledstilling og nominaler, fx om hvilket led *på bordet* er i sætningen *Bogen ligger på bordet* (det er et adverbial). Desuden spørgsmål som: Hvad er en ledsætning?, Hvordan defineres en relativ ledsætning?, og Er en parentetisk ledsætning et indskud?

Desuden var der to spørgsmål om hvorvidt der skal være artikel i disse udtryk: *på det længere historiske sigt* og *nej, det er ikke en aprilsnar*. Hvis konteksten gør substantivet kendt, er artikel almindelig, hvis ikke substantivet bruges om noget specifikt, kan man udelade artikel.

Den sidste underkategori under syntaks omfatter spørgsmål om man skal skrive *at* eller *og*. Dette er spørgsmålet i sætningen *han skulle ud og/at køre*. Begge dele må accepteres, men der er en stilforskel således at *og* regnes for mindre formel stil. Hovedreglen siger at før infinitiv (fx *køre*) skrives *at*, men efter et bevægelsesverbium og et retningsadverbium (her *skulle ud*), kan det dog virke meget formelt, og her er det altså også acceptabelt at skrive *og* – især i mindre formel stil.

MORFOLOGI

Den næste overkategori er morfologi. I denne kategori finder vi spørgsmål om orddannelse, sammensætning, bøjning og ordklasse.

Der er få spørgsmål som drejer sig om ren orddannelse, fx om afledning. I materialet var der et spørgsmål om afledning af *æsteticisme*. Er det *æsteticisk* eller *æsteticistisk*? Vi anbefalede den sidstnævnte form i analogi med fx *historicistisk* af *historicisme*, *klassicistisk* af *klassicisme*, *racistisk* af *racisme* osv.

Andre afledningsspørgsmål drejer sig om hvilken form et førsteled skal have i en sammensætning, fx *samaritertjeneste* eller *samarittjeneste*. I forbindelse med ordet *samarit* skal man være opmærksom på at der er et *t* i den afledning man bruger i sammensætninger og to *t*er i bøjningen, fx *to samaritter*. Man kan se disse oplysninger under *samarit* i den alfabetiske del af Retskrivningsordbogen. Her ser man også at den rigtige form til sammensætninger er *samariter-*, fx *samariteruddannelse*.

Der er nogle orddannelsesspørgsmål som drejer sig om hvorvidt der skal være et *s* i en given kontekst eller ej. Fx om der skal *s* på udtrykket *en firereters menu* eller *en fireretersmenu*. Det skal der, både hvis man udtaler det med to hovedtryk og derfor skriver det i to ord, og hvis man udtaler det med ét hovedtryk og derfor skriver det i et ord. Desuden har vi spørgsmål om *-s* i *1 %'s chance* og lignende. Dette er et spørgsmål vi jævnligt får, og svaret er at det er valgfrit om man vil have *-s* på *procent* (jf. § 18.2. i Retskrivningsordbogen).

SAMMENSÆTNING

Under kategorien sammensætning finder man primært spørgsmål om fugeelementer, førsteled, antallet af bindestreger i gruppesammensætninger og lignende. Bindestregsproblemerne i de forskellige sammensætninger er beskrevet ovenfor.

Et eksempel på spørgsmål om fugebogstaver er *Vestergårdskolen – Vestergårdsskolen* (her var der forskellig stavemåde hos skolen selv og skoleforvaltningen. Sprognævnet mente

spørgeren skulle bruge skolens stavemåde med fuge-s). Et andet eksempel som er meget typisk, er sammensætninger med *skade* som førsteled, fx *skade(s)anmeldelse*. Her kan man (som man ofte kan) i Retskrivningsordbogens alfabetiske del under *skade* se hvilken form ordet skal have i sammensætninger. I tilfældet med *skade* er der flere valgfrie muligheder, jf. *skade(s)anmeldelse*, *skade(s)forsikring*, men den umarkerede sammensætningsform er *skade-* (uden -s), fx *skadedyr* og *skadefri*. Desuden er der sammensætninger som altid har fuge-s, fx *skadeserstatning* og *skadesløs*. Dette er et område som ofte ikke kan generaliseres, og hvor man må slå ordet op i RO for at være sikker. Desuden indeholder undersøgelsen et spørgsmål om om man i sammensætninger har *stil-* eller *stile-* som førsteled. Det er på samme måde i visse sammensætninger valgfrit (fx *stil(e)skrivning*) og i andre helt fast (*stilebog*, *stilehæfte*, *stilehæfte*).

Bøjning

Bøjning er den største kategori inden for morfologi, idet 50 % af morfologispørgsmålene drejer sig om bøjning. Den er delt yderligere op i bøjning af fremmede substantiver, hjemlige substantiver, verber, adjektiver og andet. Denne skelnen mellem fremmede og hjemlige substantiver er foretaget på baggrund af vores intuitive opfattelse af ordene.

Der kom i alt 12 spørgsmål om bøjning af fremmede substantiver. Mange af disse drejer sig om hvordan man skriver en flertals- eller bestemthedsform af et ord, fx *pc* (*pc'er*), *truck* (*truck* eller *trucker*), *test* (*test* eller *tester*), *label* (*labels* eller *labeler*), *goodwill* (*goodwillen*), *herrnhuter* (*herrnhutere*), *telomer* (*telomerer*). Mange af ordene står i RO med en flertalsbøjning, men nogle gør ikke. Her må man i stedet parallelisere til lignende ord. Endelsen *-mer* findes i RO i fx *polymer*, *monomer* og *elastomer*. Alle bøjes i flertal med *-er* (*polymerer*, *monomerer*, *elastomerer*), og derfor anbefaler vi også formen *telomerer*.

Der kom i alt 7 spørgsmål om bøjning af hjemlige substantiver. Nogle af disse er spørgsmål om et ords genus, fx kan *voksdug* både have fælleskøn og intetkøn, altså *en* eller *et voksdug*. Dette er et karakteristisk spørgsmål som også ofte kommer om andre ord som kan have begge køn, fx *fond*, *katalog*, *kompliment*. Et andet spørgsmål om køn drejede sig om ordet *sigt* (det er fælleskøn, men det faste udtryk kan hedde både *på lang sigt* og *på langt sigt*). Desuden var der flere spørgsmål om flertalsformen af ordet *nævning*, det kan være både *nævninge* og *nævninger*. Og flertal af *øre* i eksemplet: *livets største investering målt i kroner og øre(r)* (her skal det være *øre*).

Spørgsmål om bøjning af verber er ikke så hyppige, undtagen spørgsmål om imperativformen af visse verber. Dette har vi et eksempel på i undersøgelsen med ordet *opmuntre* som i imperativ har formen *opmuntr*. Andre spørgsmål til verbalbøjningen er fx om formen *bedte* som datid af *bede* er korrekt (nej, Retskrivningsordbogen godtager kun *bad* som datidsform, men der er nok ikke tvivl om at formen *bedte* er på fremmarch), og almindelig utilfredshed med den omsiggribende forvirring om brugen af *ligge* og *lægge*. De som selv bruger denne transitivitetsskelnen i deres eget sprog, har ikke den store forståelse for alle dem som ikke behersker reglen. Desuden har vi et forholdsvist nyt verbum i dansk, *spinne* ('cykle på motionscykel'), og vi er blevet spurgt om en datidsform. Det ser ikke ud til at det bruges i meget i datid, men man kan jo umiddelbart danne formen *spinnede*. En anden mulighed er at omskrive sætningen til fx *jeg var til spinning i går*.

Når det gælder bøjning af adjektiver, fik vi i undersøgelsesperioden fx spørgsmål om hvilke adjektiver der ender på *-sk* der kan bøjes med et *-t*, fx *frisk*, *friskt*, og hvilke der ikke kan bøjes med *-t*, fx geografiske betegnelser som *jysk*. Det er beskrevet i RO's § 26 at "[v]ed enstavelsesord der ikke betegner nationalitet eller geografisk tilhørsforhold, og som ikke er afledninger til personnavne, kan man dog valgfrit tilføje *-t* i intetkøn".

Desuden fik vi spørgsmålet om adjektivet i *brunstokket rørhat* skal bøjes i flertal. Det anbefaler vi i almensproget, altså fx *fem brunstokkede rørhatte*.

ORDKLASSE

Spørgsmålene om ordklasse drejer sig især om hvornår et ord bruges som adjektiv, og hvornår det bruges som adverbium. Dette er en spørgsmålstype som jævnligt optræder i spørgetelefonen. Men i undersøgelsesmateriale er det lidt atypisk at alle spørgsmålene drejer sig om ordet *stadig*. Ydermere kommer alle 5 fem spørgsmål fra samme spørger. Man kunne altså vælge at se bort fra resultatet med det argument at denne ene flittige spørger har et problem med ordet *stadig*. Men det kan nævnes at vi fra andre perioder (hvor der ikke har været en brugerundersøgelse ved telefonen) har haft spørgsmål af samme type, fx hvorvidt *tidlig(t)* skulle betragtes som adjektiv eller adverbium i *den tidligt kristne tid*.

Mht. *stadig* er der to opslagsord i RO, det ene er adjektivet *stadig* som betyder 'vedholdende, uafbrudt', det andet er adverbiet *stadig* som betyder 'endnu'. I visse kontekster kan det være svært at afgøre hvilket af ordene der er tale om, fx i udtrykkene *et stadigt stærkere land* og *den stadigt voksende fanatisme*. I begge tilfælde er der tale om en adverbiumsform af adjektivet *stadig* som her ender på *-t* fordi det betegner måde (vedholdende).

DE RESTERENDE KATEGORIER

Semantik

Kategorien semantik omfatter betydning, dansk oversættelse og faste udtryk.

Betydning

I undersøgelsens materiale var der 31 spørgsmål inden for kategorien betydning. Disse kan deles op i nogle grupper, fx spørgsmål til velkendte ord og udtryks præcise definition, spørgsmål om et ords antonym (altså den modsatte betydning), spørgsmål om to ord er synonyme eller ej, spørgsmål om tvetydigheder og spørgsmål om nye ord og fremmedords betydning. Sprognævnet besvarer så vidt muligt alle spørgsmål om betydning ved at slå op i eksisterende ordbøger. Dette giver som regel svar nok, men når der er tale om helt nye ord, kan det være svært at finde en etableret definition. I de tilfælde kan vi evt. formulere en definition ud fra ordets brug og kontekst.

Spørgsmål om et ords præcise definition kan nogle gange skyldes en juridisk tvist – eller at spørgeren ønsker at forebygge juridiske problemer ved at præcisere betydningen på et tidligt tidspunkt, fx i en reklame eller en brochure. Det er også ofte spørgsmål fra en omhyggelig skribent som gerne vil være sikker på at hun/han bruger et ord rigtigt. Eksempler er: Hvad betyder *henstå*, *ophæve*, *tilpasse*, *at plante*, *anslag*, *upartisk*, *genetablering*, *faktuel*, *pension*, *pensionering*? I samme gruppe finder vi et spørgsmål om hvad *weekend* betyder – er det en ferie med betalt ophold? Man kan måske forestille sig hvilke skuffelser der kan opstå hos en person der fx har vundet en weekend, men forstår noget andet ved det end præmiegiveren.

Spørgsmål om antonymer (modsatte betydning) og synonyme (samme betydning) er fx om det modsatte af *versaler* (der findes ikke noget egentligt modsætningsord til *versaler*, men som modsætning til *majuskler*, der også betyder 'store bogstaver', findes *minuskler*, 'små bogstaver').

To tvetydigheder i dansk som vi ofte bliver spurgt om, er også repræsenteret i undersøgelsens materiale. Den ene er hvad der præcis menes med *at rykke et møde frem*, betyder det at mødet 'holdes tidligere eller senere end planlagt'. Den anden er at *næste fredag* kan betyde 'førstkommende' og 'næstkommende' fredag. I begge tilfælde svarer Sprognævnet at der ganske rigtigt kan være uklarhed om det præcise tidspunkt, og at man, hvis det er vigtigt, og det ikke fremgår af konteksten, derfor skal forsøge at formulere sig mere præcist ved at angive dato og evt. klokkeslæt.

Spørgsmål om nye ord og fremmedord kan være svære. Eksempler er *hvad betyder blog* (det er en kortform af *weblog*, 'dagbog på internettet'), *komitologi* ('en særlig beslutnings-procedure i EU-retten'). Skal man bruge *lokation* eller *lokalitet* (det kommer an på konteksten). Et for tiden meget typisk spørgsmål er hvad *tage ejerskab af noget* betyder? Der er tale om at man bruger velkendte ord i en ny betydning, hvilket får mange til at reagere. Sprognævnet svarer at det betyder 'tage medansvar for noget, føle sig som ansvarlig del af noget', og at man i stedet kunne overveje at bruge et af disse udtryk.

Dansk oversættelse

I kategorien dansk oversættelse var der kun et spørgsmål. Det drejede sig om hvorvidt man skulle bruge ordet *webcam* som kan være svært at bøje på dansk, eller om man snarere skulle bruge en dansk version, nemlig *webkamera*. Sprognævnet anbefalede *webkamera*.

Fast udtryk

Tolv spørgsmål blev kategoriseret som faste udtryk. Nogle eksempler er: hedder det *sort uheld* (ja, det findes da), hedder det altid *i ordets egentlige forstand*, eller kan man også skrive *i ordets forstand* (første mulighed bedst), kan man bruge *hvad tid* for *hvad er klokken* (ja, måske i talesprog, men i skriftsproget vil den nok virke forkert på mange), hedder det *i anledning af X* eller *i anledningen af X* (det kommer an på om begivenheden X i forvejen er kendt; det er mest almindeligt at bruge *i anledning af X*).

LEKSIS

I kategorien leksis findes de spørgsmål som drejer sig om det danske ordforråd. Der blev stillet 30 spørgsmål inden for denne overkategori, fx om ords etymologi, om et ord findes, om der findes et dansk afløsningsord for et givet engelsk ord, og om hvad indbyggerne fra en bestemt by kaldes. Eksempler er hhv. etymologien til *rub* i udtrykket *rub og stub* (*rub* måske til *rubbe* 'det hele'), findes ordet *sømløshed* (ja, men det er ikke særlig udbredt), et dansk ord for *peer review* (måske *fagfællebedømmelse*), hvad kaldes en person fra Hede-husene (det ved vi ikke).

PRAGMATIK

I kategorien pragmatik findes 28 spørgsmål, og de er alle sammen i en og samme underkategori som hedder brug. Spørgsmålene er ret forskelligartede inden for gruppen, men

de handler alle om hvilke ord man kan bruge (og hvordan man bedst skriver) i en bestemt kontekst.

En række eksempler på formulerings- og stilspørgsmål er: Hvornår bruger man *vores* og hvornår *vor* (*vor* er mere formel skriftlig stil), kan man skrive *klædt på til at gøre noget* (ja, det kan man), er *et halvt dobbelthus* en forståelig formulering (ja), er *uvildig* gammeldags (nej, ikke specielt). Et helt særligt spørgsmål som der er flere eksempler på i undersøgelsen, er om man må bruge ordet *neger*. Sprognævnet har ikke autoritet til at afgøre om det er tilladt at bruge et bestemt ord eller ej, men vi anbefaler at man er lidt tilbageholdende med at bruge ordet fordi mange vil opfatte det som nedsættende. Desuden finder man mere overordnede spørgsmål om den sproglige stil, fx om unges sprog og vaner og om den udvikling at managementsprog og sportssprog, efter manges opfattelse, breder sig til det almene sprog.

Der findes spørgsmål som drejer sig om emner som ikke ligger inden for den egentlige ortografiske norm, men mere drejer sig om hvordan man normalt skriver eller siger noget. Fx er der spørgsmål om hvorvidt det er bedst at skrive *Christian VI* eller *Christian den sjette*, altså med (romer)tal eller bogstaver, om man skriver *i det syvende minut* eller *i det 7. minut*, og om hvordan man siger at klokken er 12.21 – siger man *21 minutter over 12* eller *9 minutter i halv et*? På disse spørgsmål svarer Sprognævnet at der ikke er en rigtig og en forkert måde at gøre det på, men der kan være nogle mere udbredte måder at sige og skrive på og nogle traditioner, fx *Christian VI*. Man må afveje hvad man selv bedst kan lide.

I samme æstetiske afdeling har vi fx spørgsmålet om om man skal starte efter punktum med § 59 eller hellere skrive *Paragraf 59* (altså *paragraf* med bogstaver). Der er ikke nogen regel om at man ikke må have §-tegnet i begyndelsen af en sætning, men de fleste vil nok foretrække at man i stedet skriver ordet *paragraf*.

En sidste gruppe af spørgsmål i kategorien brug er spørgsmål om ords frekvens og udbredelse, fx om *kendis* er et almindeligt ord (ja), skal man skrive *virusprogram* eller *antivirusprogram* (begge bruges, men det er mest almindeligt at skrive *antivirusprogram*), hvad er hyppigst *udlandsdansker*, *udenlandsdansker*, *udedansker* (det første er hyppigst).

VIDENSCENTERSPØRGSMAÅL

De spørgsmål vi har samlet i videnscenterkategorien, drejer sig om sprogpolitik, Sprognævnets rolle som dem der passer på sproget, gode råd om grammatikker og andre sproglige opslagsværker, sprogteknologi, overordnet om kommareglerne samt lidt om regler for navne.

Det er vældig nyttigt for os at få disse spørgsmål fordi det giver et fingerpeg om hvad spørgerne kunne tænke sig at have adgang til på Sprognævnets hjemmeside. Vi er opmærksomme på at mange ønsker at kunne finde flere svar på konkrete sproglige spørgsmål, og dette prøver vi bl.a. at imødekomme med netportalen, sproget.dk. Men man kan se af undersøgelsen at spørgerne også har brug for oplysninger af mere overordnet karakter. Disse behov vil nævnet bestræbe sig på at opfylde løbende.

Mht. sprogpolitik var der dels et spørgsmål om sprogpolitik generelt, dvs. om mulighederne for at regulere sprogbrugen i forskellige sammenhænge. Dette spørgsmål er oppe i tiden, og den ansatte kunne henvise til at Sprognævnet er meget opmærksomt på at være med der hvor sprogpolitik diskuteres. Dels var der en opfordring til at Sprognævnet greb ind over for en tendens til at omdøbe *sygehuse* til *hospitaler*. Alle Sprognævnsansatte som sidder i svartjenesten, kender til denne type spørgsmål og har lært sig at argumentere for at Sprognævnet har til opgave at følge sprogets udvikling og at give råd og vejledning til dem der beder om det, men at det ikke er en opgave for nævnet aktivt at forsøge at gribe ind i sprogets udvikling.

Endelig fik vi spørgsmål om henvisninger til litteratur om grammatik, hvor man kan læse om komma, om lydskrift i ordbøger og lignende.

Inden for emnet retskrivningshistorie blev vi spurgt om brugen af lille begyndelsesbogstav i substantiver og *å* for *aa* før retskrivningsreformen i 1948. Begge dele var i brug længe før reformen.

Inden for emnet sprogteknologi fik vi et spørgsmål om hvad der findes af stavekontroller til ordblinde. Her måtte vi henvise til Dansk Videnscenter for Ordblindhed.

Desuden blev vi spurgt om hvor mange der bruger den variant af kommasystemet som Sprognævnet anbefaler. Det er desværre ikke så mange, men vi får af og til henvendelser om at holde kurser om denne kommavariant, så måske er antallet af brugere stigende. Endvidere blev vi spurgt om der findes en central myndighed som godkender engelske penderter til danske myndigheders navne, fx SU-styrelsen. Det findes ikke, men kunne måske være nyttigt.

UDTALE

Undersøgelsen omfatter 10 udtalesspørgsmål. De drejede sig alle om udtalevarianter. Udtalevarianter kan have med stød at gøre, fx har nogle personer stød og andre har ikke stød i følgende ord: *barsel*, *varsel* og *færdsel*. Det kan dreje sig om vokalkvaliteten, fx i *stress*, *persille*, *terapeut*. Og der kan være forskellige udtaler af konsonanter i fx *skuespillerinde*, *arbejde*, *køber*, *Tara*. Når vi skal svare, slår vi ordet op i en udtaleordbog og fortæller hvad

der er den mest almindelige udtale, men at der også findes andre etablerede, regionale eller generationsbestemte varianter. I modsætning til ortografien er udtaleområdet ikke reguleret af andet end sprogets egne regler, og man kan derfor slet ikke i samme omfang tale om hvad der er korrekt og forkert.

HVEM SPØRGER OM HVAD?

I dette afsnit vil vi fremhæve nogle få tendenser med hensyn til hvem der især spørger om hvad.

Særligt om kommaspørgsmålene

På kommaområdet kan man se at ud af de 86 spørgsmål som indgår i krydsoptællingen¹, blev 81 % stillet af personer mellem 28 og 42 år. Og 83 % af kommaspørgsmålene blev stillet af kvinder. Desuden kan vi se at over 50 % af kommaspørgsmålene blev stillet af personer bosat i Region Midtjylland. Dette stemmer udmærket med det indtryk vi havde af at der var en flittig kvindelig spørger fra det midtjyske som stillede mange kommaspørgsmål i undersøgelsesperioden.

Region

Den overvejende del af spørgerne kommer som nævnt fra Hovedstadsregionen. Den gennemsnitlige fordeling af spørgerne på regioner er: Region Hovedstaden 55 %, Region Midtjylland 13,7 %, Region Sjælland 12,7 %, Region Syddanmark 8,3 %, Region Nordjylland 4,4 %, udlandet 4 %.

Denne fordeling afspejles i de fleste kategorier. I en enkelt underkategori siger fordelingen måske faktisk noget om at visse sproglige problemer er mere udbredte i nogle dele af landet end i andre. Kategorien ”valg af pronomen” indeholder spørgsmål om *han/ham, de/dem, sin/hans* og lignende, og ud af i alt 30 spørgsmål kommer to tredjedele fra Region Midtjylland, nogle få procent fra Region Syddanmark, Sjælland og udlandet, og kun 23 % kommer fra Region Hovedstaden. Dette er måske en egentlig tendens idet især vestdanskere pga. regionalsproglige træk har problemer med standardsprogets (og dermed skriftsprogets) regler på området.

¹ I denne del af materialet er der ikke helt så mange spørgsmål i de forskellige kategorier. Det skyldes at vi ikke har personlige oplysninger om alle deltagere – og derfor kan deres data ikke indgå i krydsoptællingerne.

Arbejdssted

I materialet kan man måske spore nogle tendenser til at de forskellige typer spørgsmål kommer fra forskellige erhvervsgrupper. Den gennemsnitlige fordeling af spørgere på ansættelsessted viser: 50,2 % spørgere der arbejder i den private sektor, 23,4 % der arbejder i den offentlige sektor, 7,3 % der har en anden beskæftigelse, og 18,0 % der er studerende, pensionister eller arbejdsløse.

Kigger man på hvor mange spørgsmål der stilles fra disse forskellige grupper, ser man på nogle områder en fordeling som indikerer at spørgere i visse grupper stiller forholdsvist mange spørgsmål inden for bestemte spørgsmålskategorier.

Man kan få overblik over fordelingerne i følgende tabel. I denne er overkategoriernes gennemsnit opført, men inden for hver kategori er kun underkategorier med mere end 10 spørgsmål taget med i beregningen.

Arbejdssted krydset med kategori. I kategorierne er kun medtaget underkategorier med mere end 10 spørgsmål.

	Syntaks	Semantik	Pragmatik	Ortografi	Interpunktion	Morfologi	I alt
Den private sektor	28,4 %	37,0 %	46,2 %	42,5 %	26,7 %	52,0 %	35,5 %
Den offentlige sektor	8,1 %	14,8 %	23,1 %	30,0 %	15,1 %	16,0 %	17,9 %
Øvrige beskæftigelser	58,1 %	14,8 %	15,4 %	16,2 %	51,2 %	4,0 %	34,3 %
Øvrige	5,4 %	33,3 %	15,4 %	11,2 %	5,8 %	28,0 %	11,9 %
Ikke oplyst					1,2 %		0,3 %
I alt	74	27	26	80	86	25	318

Tabellen rejser mange spørgsmål som ikke umiddelbart lader sig besvare, men den viser måske nogle tendenser. Man ser at 74 spørgsmål om syntaks er stillet af 58 % øvrigt beskæftigede (bl.a. korrekturlæsere og freelancere), 28,4 % er stillet af privatansatte, 8,1 % af offentligt ansatte og 5,4 % af øvrige. Her skal vi minde om at fx spørgsmål om kongruens hører under syntaks, hvilket sandsynligvis er noget som mange korrekturlæsere er omhyggelige med at få korrekt.

Et ganske andet billede ser man ved kategorien pragmatik, hvis 26 spørgsmål stilles af 46 % privatansatte, 23 % offentligt ansatte og 15,4 % hhv. øvrigt beskæftigede og øvrige. Som det er nævnt ovenfor, omfatter pragmatikkategorien spørgsmål om brugen af forskellige ord og udtryk, fx stilforskelle. Man kan måske godt forstå det sådan at tekstproduktionen ofte primært ligger i den private og den offentlige sektor i forhold til hos de øvrigt

beskæftigede (der for en stor dels vedkommende består af korrekturlæsere). Og set i det lys virker det rimeligt at spørgsmål om stil og sprogbrug oftere stilles af disse grupper.

Endnu en bemærkelsesværdig fordeling finder vi under ortografi. Her stilles en forholdsvis høj procentdel spørgsmål (30 %) af offentligt ansatte, hvilket måske afspejler at de netop overståede kommunesammenlægninger (stadig) afføder en del spørgsmål om hvordan forvaltninger og udvalg navngives og skrives korrekt (fx mht. stort eller lille begyndelsesbogstav, bindestreg).

Af i alt-kolonnen til højre kan man se at gruppen af øvrigt beskæftigede (7,3 % af alle spørgerne) tegner sig for 34,3 % af spørgsmålene i kategorier med mere end 10 spørgsmål. Gruppen omfatter korrekturlæsere og andre freelancere, som altså stiller mange spørgsmål ad gangen.

SPROGPROBLEMERNES TOPTI

Som en opsummering af gennemgangen af hvad der spørges om, kan vi sammenfatte med sprogproblemernes topti. Listen er fremkommet ved at rangordne underkategorierne efter antal spørgsmål

	Toptiplacering	antal spørgsmål ud af 490
1.	Komma	92
2.	Betydning	31
2.	Stort eller lille bogstav	31
4.	Valg af pronomen (tal og kasus)	30
5.	Brug (af ord og udtryk)	28
6.	Bøjning	27
7.	Stavning	21
8.	Bindestreg	20
9.	Et eller to ord	19
9.	Kongruens	19

Der er en delt andenplads til spørgsmål om betydning og om stort eller lille bogstav, og der er en delt niendeplads til spørgsmål om et eller to ord og kongruens. Den helt store mængde spørgsmål i undersøgelsesperioden drejede sig om kommatering. Dette svarer til vores oplevelse af dagligdagen i Sprognævnets rådgivning, omend der kan være udsving i

antallet af kommaspørgsmål. Som man kan se, er bøjning i toptilisten en samlet kategori. Den var i gennemgangen delt op i bøjning af fremmede substantiver, hjemlige substantiver, verber, adjektiver og andet. Hvis ikke vi havde taget kategorien med samlet, ville den ikke være kommet med på topti. Til gengæld ville underkategorien sammensætning være kommet ind på tiendepladsen.

Det er oplagt at sammenligne denne undersøgelses topti med toptilisten i Bojsens undersøgelse fra 1988. En helt præcis sammenligning kan ikke lade sig gøre da kategorierne omfatter lidt forskellige områder, og der har været lidt forskellig praksis mht. optællingerne. I Bojsens undersøgelse var det næsten de samme emner der lå på topti, men fordelingen af de forskellige typer var en anden.

-
1. Særskrivning/sammenskrivning
 2. Fuge-s eller ej i sammensætninger
 3. Fordansket stavemåde eller ej (af fremmede ord og navne)
 4. Dobbeltkonsonant eller ej, især i bøjningsformer
 5. Det adverbielle -t
 6. Stort/lille begyndelsesbogstav (hvad er et navn?)
 7. Præpositionsbrug (hvilken præposition?)
 8. Det stumme d
 9. Kommatering
 10. Kongruens
-

En sprogproblemernes Top Ti (Bojsen 1988, s. 61)

Som man kan se, er der 4 kategorier der er de samme (kommatering, kongruens, stort eller lille begyndelsesbogstav, sær- og sammenskrivning = et eller to ord).

Nogle af Bojsens kategorier er delvist overlappende med vores, således har hun ”fordansket stavemåde” og ”dobbeltkonsonant eller ej, især i bøjningsformer” som i denne undersøgelse falder ind under kategorien ”stavning”. Bojsens ”fuge-s eller ej i sammensætninger” falder i denne undersøgelse ind under ”sammensætning”, som er lige under grænsen for at kunne komme med på topti. Bojsen har desuden kategorierne ”det adverbielle -t” og ”præpositionsbrug” med på topti. Disse to kategorier findes også i denne undersøgelse, men de har ikke været store nok til en plads på topti. Den sidste af Bojsens kategorier som ikke er på den nuværende topti, er ”det stumme d” som dækker over forskellige spørgs-

mål om stumme bogstaver, især *d*. Det drejer sig om spørgsmål om at skelne bestemt-hedsendelsen *-ene* og præsens participiumsændelsen *-ende*, fx i ord som *skadetilfældene*, *indeholdende* og *svigtende*. I Sprognævnets nuværende svartjeneste kender vi godt denne type spørgsmål, men typen er muligvis på retur. Det kan skyldes at de elektroniske stavekontroller nemt fanger denne type fejlstavninger.

I vores undersøgelse har seks andre spørgsmålskategorier fundet vej ind på listen over de ti hyppigste spørgsmål. Det gælder betydning, valg af pronomener, brug, bøjning, stavning og bindestreg.

Når betydning ikke er på toptilisten fra 1988, skyldes det at kategorien er underinddelt i fx betydning af fremmedord og betydning af hjemlige ord. I alt var der 30 spørgsmål om betydning, altså næsten lige så mange som i vores undersøgelse (jf. ovenfor). Også spørgsmål om valg af pronomen er repræsenteret i Bojsens undersøgelse, men også her er kategorien underinddelt i fx „hans(hendes)/sin“ og „til de/dem som“ og når dermed ikke ind på de ti første pladser.

I vores undersøgelse ligger kategorien „brug (af ord og udtryk)“ på en 5.-plads med i alt 28 spørgsmål. At den ikke figurerer på Bojsens topti, skyldes ikke at der ikke blev stillet spørgsmål om brug, men derimod at spørgsmålene i denne kategori udgør en stor uensartet gruppe hvor ingen af typerne var hyppige nok til at komme med på topti.

Alt i alt er der ikke de store forskelle i den type spørgsmål som stilles til Sprognævnet nu, i forhold til den tidligere undersøgelse. Man kan konstatere at spørgsmålene er en blanding af emneområder som Sprognævnet har myndighed til at fastsætte regler om, nemlig ortografi, herunder kommatering, og emneområder som Sprognævnet rådgiver om ud fra ordbøger, grammatikker og andre opslagsværker, tilsat et drøys bevidsthed om traditionen og den faktiske sprogbrug – samt lidt sund fornuft.

Anne Kjærgaard (f. 1977) er ph.d.-stipendiat i Dansk Sprognævn

Ida Elisabeth Mørch (f. 1968) er informationsmedarbejder i Dansk Sprognævn

Jørgen Nørby Jensen (f. 1971) er informationsmedarbejder i Dansk Sprognævn

Litteratur

Bojsen, Else (1988): Dansk Sprognævns telefonrådgivning. I: Bojsen, Else mfl.: *Språknemndenes telefonrådgivning*. Nordisk Språksekretariats Rapporter 9, Oslo 1988, s. 14-72.

Dansk Sprognævn: *Årsberetning 2006* (under udgivelse).

- Dansk Sprognævn: Resultater fra brugerundersøgelsen på Sprognævnets hjemmeside.
I: *Nyt fra Sprognævnet* 2006/3, s. 4-6.
- Dansk Sprognævn: *Retskrivningsordbogen*, 3. udg., 2001, 4. oplag, 2005. København.
Alinea – Ashehoug.
- Galberg Jacobsen, Henrik (1976): Sprognævnet – hvad er det? I: *Mål og Mæle*, 3. årg.,
nr. 2, 1976, s. 6-14.
- Galberg Jacobsen, Henrik og Peter Stray Jørgensen (2005): *Håndbog i Nudansk* (5. udg.).
København. Politikens Forlag.

Bilag

Bilag 1. Spørgeskema. Spørgsmål til spørgerne

Bilag 2. Spørgsmålskategorier

BILAG 1. SPØRGESKEMA

Spørgsmål til spørgeren

Som led i Sprognævnets kvalitetsudvikling er vi ved at lave en undersøgelse om hvem der bruger spørgetelefonen. Må jeg stille dig nogle spørgsmål i den forbindelse? Der er i alt 17.

Har du deltaget i undersøgelsen før?

- Ja
- Nej
- Ikke udfyldt (fx hvis spørgeren ikke ønskede at medvirke i undersøgelsen)

I hvilket år er du født?

- 1995 eller senere
- 1980-94
- 1965-79
- 1950-64
- 1935-49
- 1920-34
- Før 1920

Dansk som modersmål

- Ja
- Nej (modersmål) _____
- Uoplyst, usikkert

I hvilken region bor du?

- Region Hovedstaden
- Region Sjælland
- Region Syddanmark
- Region Midtjylland
- Region Nordjylland
- Udlandet

Stiller du spørgsmålet i forbindelse med en arbejdsopgave, almindelig interesse eller uddannelse?

- Arbejde
- Privat
- Uddannelse
- Blandet

Stiller du dit spørgsmål med udgangspunkt i talt eller skrevet sprog?

- Skrevet sprog (tekst?)
- Talt sprog
- Uklart (begge, ingen af delene)

Hvor mange modtagere har teksten/talen

- Under fem personer
- Over fem personer

Hvor arbejder du henne?

Den private sektor

- Firmaer
- Massemedier
- Reklamebureauer
- Organisationer
- Andet (hvad?) _____

Den offentlige sektor

- Offentlig forvaltning
- Skoler, universiteter
- Kultur
- Andet (hvad?) _____

Øvrige beskæftigelser

- Uspecificerede kontorer
- Freelancere

Øvrige

- Arbejdsløs
- Studerende, skoleelev
- Pensionist

Hvad er din stillingsbetegnelse?

Hvad er din højeste afsluttede uddannelse?

- Folkeskole, 7 år eller kortere
- Folkeskole 8-10 år
- Mellem- eller realskole
- Studenter, hf- eller hh-eksamen
- Erhvervsuddannelse
- Videregående uddannelse - kort
- Videregående uddannelse - lang
- Går stadig i folkeskole
- Ved ikke/vil ikke oplyse

Om dit kendskab til spørgetelefonen

Har du tidligere ringet til spørgetelefonen?

- Aldrig
- Nogle gange
- Ofte
- Evt. kommentarer _____

Hvor kender du spørgetelefonen fra?

- Arbejde
- Uddannelse
- Sprognævnets skrifter

- Internettet (hvor på internettet?)

- Andet (hvad?) _____

- Uklart/ved ikke

Synes du det var svært at komme igennem?

- Ja
- Nej

Har du fået svar på dit spørgsmål?

- Ja
- Nej
- Andet (hvad?) _____

Hvad synes du om telefontjenesten generelt

- Meget tilfreds
- Tilfreds
- Utilfreds
- Meget utilfreds

Ville du hellere have adgang til det/de svar du har fået over telefonen, via en anden kanal?

- Ja (hvilken?) _____
- Nej

Har du andre kommentarer?

Tak for hjælpen!

BILAG 2. SPØRGSMÅLSKATEGORIER

1. Syntaks

- 1.1 Kongruens
- 1.2 Sætningsled
- 1.3 Helsætning
- 1.4 Ledsætning
- 1.5 Andre sætningstyper
- 1.6 Ledstilling
- 1.7 Nominal
- 1.8 Forbindelsesart
- 1.9 Faste konstruktioner
- 1.10 Adverbielt -t
- 1.11 Valg af pronomen (tal og kasus)
- 1.12 Brug af præposition
- 1.13 Og eller at

2. Semantik

- 2.1 Betydning
- 2.2 Dansk oversættelse
- 2.3 Fast udtryk

3. Pragmatik

- 3.1 Brug

4. Udtale

- 4.1 Prosodi
- 4.2 Udtalevarianter

5. Ortografi

- 5.1 Et eller to ord
- 5.2 Bogstaver
- 5.3 Stavning
- 5.4 Tegn, symboler og mellemrum

- 5.5 Store eller små bogstaver
- 5.6 Orddeling ved linjeskift
- 5.7 Ad eller af
- 5.8 Forkortning
- 5.9 Bindestreg (§ 63)

6. Interpunktion

- 6.1 Punktum
- 6.2 Komma (hvis det fremgår at spørgeren ikke sætter startkomma, så tilføj US (uden startkomma) i tekstfeltet. Hvis det fremgår at spørgeren sætter startkomma, så skriv MS (med startkomma) i tekstfeltet). _____
- 6.3 Semikolon
- 6.4 Kolon
- 6.5 Udråbstegn
- 6.6 Tankestreg

7. Leksis

- 7.1 Antal ord
- 7.2 Antal lån
- 7.3 Fremmedord
- 7.4 Varemærke
- 7.5 Erhvervsbetegnelse
- 7.6 Orddatering
- 7.7 Nyt ord
- 7.8 Eksisterer ordet?
- 7.9 Afløsningsord
- 7.10 Etymologi
- 7.11 Indbyggerbetegnelse
- 7.12 Hvad hedder x?

8. Layout

- 8.1 Litteraturliste
- 8.2 Noter
- 8.3 Punkttopstillinger
- 8.4 Citater
- 8.5 Skriftyper

9. Domæne

- 9.1 Juridisk
- 9.2 Fagterm

10. Videnscenterspørgsmål

- 10.1 Sprogpolitik
- 10.2 Om Sprognævnet
- 10.3 Om RO
- 10.4 Om opslagsværker
(inkl. hjemmesider)
- 10.5 Retskrivningshistorie
- 10.6 Sprogteknologi
- 10.7 Sprogundervisning
- 10.8 Generelt om komma
- 10.9 Litteratur
- 10.10 Navneforskning

11. Morfologi

- 11.1 Orddannelse
- 11.2 S sammensætning
- 11.3 Bøjning
- 11.4 Ordklasse

11.4 Bøjning

- 11.4.1 Subst. fremmede
- 11.4.2 Subst. hjemlige
- 11.4.3 Verber
- 11.4.4 Adjektiver
- 11.4.5 Andet